

● SAHİBİ :

TÜRKİYE İSLÂM ENSTİTÜLERİ
TALEBE FEDERASYONU ADINA
GENEL BAŞKAN

MAHMUT ÖZAKKAŞ

● Yazı İşleri Müdürü :

CAHİT BALTACI

BU SAYIDA

SELÂM	İSLÂM MEDENİYETİ
İMAN VE AHLÂK BUHRANI	Eb'ul-Hasan Ali NEDEVİ Ter.: Selâhaddin KAYA
İSLÂM'DA EDEB	Tahir BÜYÜKKÖRÜKÇÜ
BORÇLU KALMIYALIM (Şiir)	H. Nusret ZORLUTUNA
İSLÂM SADELİK VE KOLAYLIKLAR DİNİDİR	Mehmed SOFUOĞLU
CANÂNIMIN HARİMİNDE (Şiir)	YAMANDEDE
KENDİNİ TANIMAK	Prof. Dr. A. N. TARLAN
ENSTİTÜ RÛHUNA (Şiir)	Ahmed VANLI
CA'FER b. MUHAMMED	Dr. Ahmed Subhi FURAT
FİLİSTİN MES'ELESİ	A. J. TOYNBEE Cev.: Çetin KUTAY
ASR-I SEÂDETTE YAHÛDİLER	M. Hulûsi BOLAY
ZEYD İBN SABİT	Süleyman ATEŞ
İLKOKULLARDA AHLÂK EĞİTİMİ	Doç. Dr. Nureddin TOPÇU
MECELLE	Prof. Ali Himmed BERKİ
İSLÂM'IN İKTİSAT ESASLARI	Hamdi MERT
KUTADGU BİLİĞ VE ATEBETÜ'L HAKAYİK'İN KARŞILAŞTIRILMASI	Dr. Neclâ PEKOLCAY
DİLİMİZ VE MES'ELELERİ	Prof. Faruk K. TİMURTAŞ
VEBÂ HASTALIĞI VE KARANTİNA	Dr. Âsaf ATASEVEN
SORUNUZ SÖYLİYELİM	Gazi MERT
İSLÂM NAZARINDA DOĞUM KONTROLÜ	İ. Semahaddin CEM
TİYATROYU ALDATAN BİR OYUN	Hilmi KURTULUŞ
TÜRK TİYATROSU	
HABER	İSLÂM MEDENİYETİ

İDAREHANE

Türkiye İslâm Enstitüleri Talebe Federasyonu Genel Merkezi
Nuruosmaniye Caddesi No: 82/1
CAĞALOĞLU — İSTANBUL

Haberleşme Ve Havale Adresi :
İSLÂM MEDENİYETİ, P.K.: 1315

S İ R K E C İ

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara : T.İ.H.O.M.C.F. Genel Başkanı : **ŞÜKRÜ ÖZTÜRK**
Konya : T.İ.E.T.F. İkinci Başkanı : **A. EKREM GENÇ**
Kayseri : T.İ.E.T.F. Mah. İcr. Kom. Baş.: **İ. HACİVAT**
İzmir : T.İ.E.T.F. Mah. İcr. Kom. Başkanı : **O. ÇETİN**

TEKNİK KADRO

Sekreter :
Erdoğan ATAK

Ressam :
Gürbüz AZAK
Mustafa EREN

Klişeler : PULCU Klişe
Dizgi ve Baskı : AHMET SAİT MATBAASI — İSTANBUL
Yıl : 1. Sayı : 4
Basıldığı Tarih : 27 KASIM 1967

ABONE

İLÂN TARİFESİ

Yıllık : 12 sayı, 30. TL. Dış Kap.: 2 renk 2.500 TL.
Altı Aylık : 6 sayı, 15. TL. İç Kapak : 2 renk 1.500 TL.
Öğrencilere % 20 Tenzilât yapılır. Renkli ilân sahifesi :
Yabancı Memleketlere İki katı. Tamamı : 1.200 TL.
1/2 : 750 TL.
1/4 : 400 TL.
1/8 : 250 TL.

Bir sayısı : 250 Kuruş.

Mecmuamızdaki yazılar me'haz gösterilmeden alınmaz.
Gönderilen yazılar basılsın basılmasın iade edilmez.

Tasavvuf

Dr. Ahmed Subhi

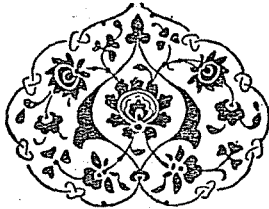
FURAT

Edebiyat Fakültesi
Arap-Fars FilolojisiCa'fer b. Muhammed
el-Huldî «V. 348-959»

AĞDAD'ta meşhûr sûfi el-Cuneyd'in (v. 297/909) sohbetlerinde bulunmuş olan (1) Ebû Muhammed Ca'fer b. Muhammed b. Nusayr el-Havvâs el-Huldî (2) bu şehirde hicrî 253'de (m. 867) doğmuştu (3). Tabakat kitaplarına bakılırsa, onun Bağdadlı meşhûr diğer sûfilerle de temas ettiği görülür ki bunlar arasında Ebu'l-Husayn en-Nûrî (v. 295/907) (4), Semnûn b. Hamza (v. 300/912) (5), Ebû Muhammed el-Cerîrî (v. 311/923) (6), İbrâhim el-Havvâs (v. 291/903) (7), ve Ruveyn b. Ahmed (v. 303/915) (8) zikredilmelidir. Önceleri hayatını hasır dokumakla temin eden (9) Ca'fer b.

Muhammed el-Huldî'nin yetişme devresinde hadisle de meşgul olduğu, bu uğurda Kûfe, Medine, Mekke, Mısır (10) ve Hıms (11) gibi pek çok şehirler gezdiği ve birçok âlimlerle temas ettiği nakledilmektedir. Bu sahada isimleri bize kadar gelmiş olan hocaları arasında el-Hâris b. Usâme (12), Ali b. Abdilaziz el-Bagavi (13), Bisr b. Mûsâ el-Esedî, Ebû Şuayb el-Harrânî, Amr b. Hafs es-Sedûsî, el-Hasan b. Ali el-Muammerî, Muhammed b. el-Fadl b. Câbir es-Sakatî, Muhammed b. Ca'fer el-Kattât, el-Hasan b. Alaviyye el-Kattân, Halef b. Amr el-Akberî, Ahmed b. Muhammed b. Mesrûk et-Tûsî, Muhammed b. Yûsuf b. et-Turki, Ahmed b. Ali el-Harrâz, Ca'fer b. Muhammed b. Harb el-Abâdânî, Ebû Muslim el-Keccî, Muhammed b. Abdillâh b. Suleymân el-Hadramî, Muhammed b. Osmân b. Ebi Şeybe (14) vardır. Mez-kûr Hıms şehrinde bir sene kadar kalmıştı. Şehir halkı kendisinden, yanlarında kalmasını istemişler, o da «şu kadar mal ve dinâr toplayıp verilmesi» şartıyla kalabileceğini söylemişti. Hıms halkı değerli müsafirlerinin teklifini kabul etti ve sene sonunda isteğini yerine getirdi. Ca'fer b. Muhammed el-Huldî toplanan şeylerin câmie gönderilmesini istedi ve kendisi de giderek hepsini fakirlere dağıttı. Aralarından ayrılırken söylediği şunlardı: «Benim mallara ihtiyacım yok. Fakat sizin beni yanımızda istemenizin (samimiyetini) tecrübe etmek istedim» (15).

O, bu uzun seyahatlerinden sonra Bağdad'a döndü ve burada yerleşti. Bu şehirde büyük bir tedris halkasına sahip olduğu görülmektedir. İçlerinde Ed-Dârakutnî, İbn Şâhin, İbn Yesrân (16), Ebû Amr b. Hayûye (17) ve Ebu'l-Abbâs Nihâvendî (18) gibi

meşhurlar da olan birçok zevât kendisinden rivâyette bulunmuşlardı (19).

Bizzat kendisinin «Benim 130'a yakın sûfi divânım var» (20) demesine bakılırsa, tasavvufî eserler bakımından zengin bir kütüphânesi olduğu kabul edilebilir (21). Ca'fer b. Muhammed el-Huldî'nin, devrinin en büyük sûfilerinden biri kabul edildiğine ve bilhassa hadis sahasındaki selâhiyetinden dolayı **sûfilerin muhaddisi** olarak tanındığına (22) dâir kayıtlar da zikredilmelidir. Öyle görülüyor ki o, zamanla, her ilimde kendisine mürâcaat edilen bir kaynak olmuştur (23). Devrinin sûfilerinden **Ebu'l-Hayr et-Tinâtî**, Ca'fer b. Muhammed el-Huldî'ye bir mektup göndererek «fakirlerin cehâletinin vebâli sizlerindir. Zira sizler dünyaya sarılanlara sığındınız; kendi işlerinizle uğraştınız, neticede fakirler câhil kaldılar» diye serzenişte bulunuyorsa da (24) meselenin iç yüzünü aydınlatacak başka herhangi bir malûmata sahip değiliz.

İctimâî ahlâk'a büyük bir ehemmiyet atfeden Ca'fer b. Muhammed'in, bunu, esas gaye olan «Allah'a kavuşma» için bir vâsita kabul ettiği görülür (25). Kulun amelleri ile saâdete erişebilmesi için nefsin engelleyici tesirini ortadan kaldırması lâzımdır. «Kul diğerlerine karşı hareket ve davranışlarının tadını, nefs'in tadı ile birlikte bul(a)maz. Ha-

kikat ehli, bağlar kendilerini **Hakk'tan** alkoymadan önce, bunları ortadan kaldırmışlardır» (26). «Nefsin hakir görülüşü ve müslümanların (haklarına karşı) saygının tâzîmi» (27) diye târif edilebilecek olan **fütüvvet'te** bunu lüzumlu kılar. Kişi yüksek himmetli olmalı; insanı himmetler eriştirir yoksa mücahedeler değil (28).

Yakınlarından birine bulunduğu tavsiyede de belirtildiği gibi «dâvâ'lardan sakınmak, emir'lere sarılmak lâzımdır» (29). O, bu sözüne mesned olarak şeyhi **el-Cuneyd'in** sık sık tekrarladığı «ihlâs üzere hareketlere sarılanı, Allah yalancı dâvâ'lardan müsterih kılar» (30) sözünü zikreder. Esâsen «**Riyâ ile ihlâs arasındaki fark da mürâî'nin görünmek; ihlâs sahibinin ise Allah'a vâsıl olmak için amel'de bulunmasıdır**» (31). Nitekim o, bir defasında kendisine tevcih edilen «arif kimdir?» sorusunu şöyle cevaplandırmıştı: Onlar (: ârifler), onlar değildir; eğer onlarsalar, onlar değildirler» (Bk. Nefehât, 224 (: Terc., 269).

İlim peşinde koşmak Ca'fer b. Muhammed el-Huldî'ye göre en büyük amellerden biridir. «(Kişi ancak Allah'ı ilimle tanıır; O'na (ancak) ilim sâyesinde itâat olunur ve utananlar Allah'tan (ancak) ilim sâyesinde

(1) Tab. es-Sulemî, 434; Hilyet, X, 381; el-Muhtâr, 91b; Şezerât, II, 378.

(2) Huld, Halîfe el-Mansûr'un (hüküm yılları: 136/754 - 158/775) Bağdat'ta Dicle nehri kenarında yaptırdığı bir köşk idi. Önceleri bu köşkün yerinde bir deyr bulunuyordu. Daha sonra birçok binalar yapıldı ve burası büyük bir mahalle oldu. Halîfe el-Mansûr bu köşkü havası burun hastalığına iyi geldiği için yaptırmıştı (Bk. Mu'cem el-buldân, II, 382). Ca'fer b. Muhammed'in nisbesinin buradan geldiği düşünülürse de, kendisinin burada hiç oturmadığına dâir rivayetler de vardır. el-Huldî lâkabı, meşhûr sûfi el-Cuneyd ile aralarında geçen bir konuşma sırasında, verdiği güzel ve tatminkâr cevaplar üzerine, el-Cuneyd'in «Ey Huldî, bu cevapları nereden elde ettin?» demesinden sonra kalmıştı. Bizzat kendisi de «Ben ve dedelerimden hiçbir kimse Huld'te oturmadık» demişti. İbn Tâhir'de, el-Huldî'nin nisbe olmayıp, onun lâkabı olduğunu söyler (Bk. Târ. Bağd., VII, 227; Mu'cem el-buldân, II, 382).

(3) Târ. Bağ., VII, 227.

(4) Tab. es-Sul., 434; el-Muhtâr, 91b; Nefehât, 223 (: Terc., 268); Şezerât, II, 378.

(5) Tab. es-Sul., 434; el-Muhtâr, 91b; Nefehât, 223 (: Terc., 268).

(6) Tab. es-Sul., 434; Nefehât, 223 (: Terc., 268); Şezerât, II, 378.

(7) Nefehât, 223 (Terc., 268). Hilyet el-evliyâ'da hocaları arasında Sufyan es-Sevrî (v. 161/m. 777) gösteriliyorsa da târih bakımından imkânsızdır.

(8) Hilyet, X, 381; el-Muhtâr, 91b; Nefehât, 223 (Terc., 268); Şezerât, II, 378.

(9) Nefehât, 223 (: Terc., 268).

(10) Târîhu Bağdâd, VII, 226; el-Muhtâr, 91b.

(11) Târîhu Bağdâd, VII, 231; el-Muhtâr, 92a.

(12) Târîhu Bağdâd, VII, 226; Sıfat es-safva, II, 265; Şezerât, II, 378.

(13) Târîhu Bağdâd, VII, 226; Şezerât, II, 378.

(14) Târîhu Bağdâd, VII, 226.

(15) Târîhu Bağdâd, VII, 231.

(16) Târîhu Bağdâd, VII, 226; el-Muhtâr, 91b.

(17) Târîhu Bağdâd, VII, 226.

(18) Nefehât el-uns, 224 (: Terc., 268).

(19) El-Hatîb el-Bağdâdî, kendisine Ca'fer b. Muhammed el-Huldî'den nakillerde bulunan 14 âlimin ismini zikreder (Bk. Târîhu Bağdâd, VII, 226-27).

(20) Ca'fer b. Muhammed el-Huldî'den bu rivâyeti nakleden El-Hasan b. Muhammed b. Ca'fer Er-Râzî, ona: «sende Muhammed b. Ali et-Tirmizî'nin (v. 320/932) kitaplarından var mı?» diye sorunca şu cevâbı almış: «hayır (zira) ben onu sûfilerden saymadım» (Bk. Tab. es-Sulemî, 434). Ebû Nasr es-Serrâc (v. 378/988) — ihtimâl kaydıyla — Ca'fer b. Muhammed'in hattıyla yazılmış birkaç eser gördüğünü zikretmektedir (Bk. K. el-luma', 204, 237).

(21) Tab. es-Sulemî, 434; Târîhu Bağdâd, VII, 228; el-Muhtâr, 91b; Şezerât, II, 378. El-Hatîb el-Bağdâdî'nin, el-Hasan b. Suleymân yoluyla kaydettiği bir hâdise burada zikre değer. Ca'fer b. Muhammed el-Huldî anlatıyor: Tasavvufa sülûkumun başlarında bir gece uyurken, hâtifin «ey Ca'fer şuraya git, orada senin için gömülmüş bir şey vardır» dediğini işittim. Târif edilen yere gittim, kazdım ve kâğıtlarla dolu bir sandık buldum. İçlerinde Hz. Âdem'den zamanımıza kadar gelip geçmiş 6 bin velânın isimleri, hayatları ve sözleri vardı. Hepsi sûfiyye mezhebini beğeniyor ve insanları buna dâvet ediyorlardı. El-Hasan b. Suleymân, bu kitaplarda nâdir şeylerin olduğunu ve Ca'fer b. Muhammed'in bunlardan başka hiçbir kimseye bahsetmediğini de ilâve eder (Bk. Târîhu Bağdâd, VII, 228).

(22) Şezerât, II, 378. Tabakât es-Sulemî'de rivâyet ettiği hadis yer aldığı (Bk. s. 434-5) gibi, Ebu Nuaym el-İsfahânî de onun hadis yazdığını kaydeder (Bk. Hilyet, X, 381).

(23) El-Muhtâr, 91b; Şezerât, II, 378.

(24) K. el-luma', 236.

utanırlar. İlim talebinde bulunuş (hatta) amellerin de üstünde (bir mevkide) dir. Allah teâlâ «İnsana bilmediğini öğretti (El-Alak sûresi, 5. âyet)», «Ona beyânı öğretti (Er-Rahmân sûresi, 4. âyet)» buyurmuştur. Ancak eksik ilim hoş karşılanmaz» (32). «(Yoksa ben) Allah'ı ve hükümler'ini bilmekten daha faziletli bir şey tanımıyorum. Zira ameller ancak ilimle gelişir; ilm'i olmayanın amel'i yoktur. İlm'in sâdece zâyi edilışı ve arka plâna atılışı çirkindir» (33). «Kim imânı tanımayıp kâfir olursa onun ameli boşa gitmiştir» (El-Mâide sûresi, 5. âyet) âyeti de şöyle anlaşılmalıdır: «Kim Allah'ı tanıma hususunda gayret sarfetmezse, onun hizmeti kabûl edilmez» (34).

«Kendisine salâh ruhu ilhâm edilen halka karşı (gerektiği şekilde) harekete sarılır; kendisine siddikiyye ruhu ilhâm edilen davranışlarında kendisini sâdk ile harekete zorlar; kendisine ma'rifet ruhu ilhâm edilen hâdiselerin seyr ve ortaya çıkışlarını tanır; kendisine müşâhede ruhu ilhâm edilen (ise) ilm-i ledünniye sahip olur» (35).

Aslında kulun diğer varlıklar karşısındaki durumunu dengede tutacak olan takvâ'dır. «Kul ile mevcûd(ât) arasını (islâmın istediği şekilde ayarlayan şey) takvâ'nın onun kalbine yerleşmesidir. Takvâ kalbine yerleşirse ilm'in

(25) *Hilyet*, X, 381; *el-Muhtâr*, 92a.

(26) *Tab. es-Sulemî*, 436; *Hilyet*, X, 381; *Risâlet el-Kuşeyriyye*, 30; *Tezkiret el-evliyâ*, II, 238; *el-Muhtâr*, 92a; *Levâkîh*, I, 118.

(27) *Tab. es-Sulemî*, 436; *Hilyet*, X, 381-2; *Tezkiret el-evliyâ*, II, 238; *Şezerât ez-zeheb*, II, 378.

(28) *Târîhu Bağdâd*, VII, 229; *Tezkiret el-evliyâ*, II, 238; *el-Muhtâr*, 92a; *Sıfat es-safva*, II, 264; *Nefehât*, 224 (: *Terc.*, 268).

(29) *Tab. es-Sulemî*, 438; *Hilyet*, X, 382; *el-Muhtâr*, 92a; *Levâkîh*, I, 118.

(30) *Tab. es-Sulemî*, 438; *Hilyet*, X, 382; *el-Muhtâr*, 92a; *Levâkîh*, I, 118.

(31) *Hilyet*, X, 381; *el-Muhtâr*, 92a; *Şezerât*, II, 378.

(32) *El-Muhtâr*, 92b; *Levâkîh*, I, 119.

(33) *Levâkîh*, I, 118.

(34) *Tab. es-Sulemî*, 439; *Hilyet*, X, 382.

(35) *Tab. es-Sulemî*, 439; *Tezkiret el-evliyâ*, II, 238; *el-Muhtâr*, 92b.

bereketleri gelir ve kalbinden dünya râğbeti tardedilir» (36). «Kalbin varlık ve yoklukta müsâvi oluşu, hatta yoklukta sevinci ve varlıkta ortadan silinişi, hatta hatta her iki halde Allah teâlâ ile aynı istikâmette oluşu **tevekkül'dür**» (37).

«Seven (: el-muhîbb), sevgisinin gizli kalmasında gayret sarfeder» (38) diyen Ca'fer b. Muhammed, arkadaşlarından birinin anlatığına göre bir gün Şûnîziyye kabristanına gitmiş, orada hıçkırıklarla mezar üzerinde ağlayan bir kadın görmüştü. «Neyin var?» diye sordu. Kadın çocuğunu kaybettiğini söyleyince şu mısraları okudu:

— «Çocuğunu kaybetmiş bir hanımım diyor. Oysa sevgililerin ayrılıklarının acısını tatmıyan(lar) çocuklarını kaybetmemişlerdir.

— Ayrılık geceleri bana, Ebû Cehil karpuzundan (39) daha acı bir şarap içirdi» (40).

Altmışa yakın haccettiği rivâyet edilen (41) Ca'fer b. Muhammed el-Huldî, nüfûzlu bir sûfi olarak geniş bir mühite sahipti (42). Meşhûr sûfilerden Ebû'l-Hasan el-Muzeyyin (v. 328/939) (43) ile Ebû Bekr el-Kettânî (v. 322/933) (44) onun sohbetinde bulunmuşlardı. 348 h. (: 959 m.) senesinin Ramazanında 95 yaşında (45) vefat etti ve şeyhi el-Cuneyd'in medfûn bulunduğu Şûnîziyye'de defn olundu (46).

(36) *Tab. es-Sulemî*, 438.

(37) *Tab. es-Sulemî*, 437; *Keşf el-mahcûb*, 297; *Tezkiret el-evliyâ*, II, 238; *el-Muhtâr*, 92a.

(38) *Tab. es-Sulemî*, 438; *el-Muhtâr*, 92b.

(39) Arapça'da hanzal denilen Ebû Cehil karpuzu, tadının pek fazla acı olması dolayısıyla acılık timsâlidir.

(40) *Tab. es-Sulemî*, 437; *el-Muhtâr*, 92b.

(41) *Tab. es-Sulemî*, 434.

(42) Ebû Nuaym el-İsfahânî (v. 430/1038), Ca'fer b. Muhammed el-Huldî'den bir mektup aldığı zikreder (Bk. *Hilyet*, X, 381).

(43) *Tab. es-Sulemî*, 438.

(44) *Târîhu Bağdâd*, VII, 228; *Şezerât*, II, 378.

(45) *Şezerât*, II, 379.

(46) *Tab. es-Sulemî*, 434; *Hilyet*, X, 381; *Sıfat es-Safva*, II, 265.